

AZ EGYETEMI VEZETŐI ÉVEK (1979-1990)¹

Részlet Csáki Csaba visszaemlékezéséből

2020-ban Dr. Jámbor Attila, a Vállalkozásfejlesztési Intézet igazgatója, az Agrobiznisz Tanszék vezetője életútinterjút készített Dr. Csáki Csabával, egyetemünk korábbi rektorával „Hat évtized az agrárközgazdaságtan szolgálatában” címmel. A kötet felöleli Csáki Csaba egész szakmai pályafutását, ebből a rektori éveire vonatkozó részt közöljük. Ezúton is köszönjük Csáki Csaba és Jámbor Attila hozzájárulását az utánközléshez.

1979 őszén tehát már az egyetemen folytattam a munkát, ahol egyfajta sokként ért, amivel találkoztam. Gondoljuk el, amikor hazajöttem, az Ipari Kar legfiatalabb tanszékvezetője 12 évvel volt idősebb, mint én. Az egyetem vezetése akkoriban rendkívüli mértékben elöregedett volt és talán nem is az életkorral, hanem a hozzáállással voltak a legnagyobb problémák. Elképesztően sok belefásult, motiválatlan ember volt akkor az egyetemen, a napi munka nagy része értékelhetetlen volt. A tanszékvezetők akkoriban napjuk nagy részét történetek mesélésével, folyosói pletykákkal töltötték és semmit nem akartak már változtatni, vagy csinálni. Nem lepődtem meg tehát nagyon, hogy amikor a hivatalos dékánválasztás volt, csak 1-2 szavazattal nyertem. Senki nem akart egy külföldről hazajött, felvilágosult fiatalot megválasztani, mert érezték a változás szelét, amit nem akartak. Ahogy megtudtam, volt egy másik jelölt is a dékáni pozícióra, Kupcsik József. Ő lett aztán helyettesként a legközvetlenebb munkatársam a karon. Vele rendkívül jó viszonyom alakult ki. Évekkel később bevallotta nekem, hogy nagyon örült, hogy én lettem a dékán, mert ő nem bírt volna a nagy öregekkel meg a pártvezetéssel úgy, ahogyan azt én tettem.

Nem meglepő, hogy fiatal dékánként igyekeztem az idős tanszékvezetőket lecserélni. Mivel a rektortól megvolt a felhatalmazásom, ezt megtehettem, és ugyan az idősebbek körében nem voltam népszerű, a fiatalok között viszont gyorsan azzá váltam – ez a fiatalság adta egyébként később a legfontosabb támogató bázisomat. Az egyetemi problémákat látva 1983-ban dékán kollégámmal, Kollarik Amáliával írtunk egy hosszabb anyagot az egyetemi vezetésnek, hogyan kellene átalakítani nemcsak a kari, hanem az egész rendszert, de akkor még a helyzet nem volt erre megérve.

Közben 1981-ben megvédtem a nagydoktori értekezésem is a Magyar Tudományos Akadémián. Ennek alapja az IIASA után megírt könyvem, a „Mezőgazdasági rendszerek tervezése és prognosztizálása” volt, ami magyar nyelven nagy újdonságnak számított. 41 évesen tehát nagydoktor lettem és szakmailag ez adott nekem nagyfokú biztonságot, illetve elismerést. Utána kineveztek egyetemi tanárnak is, ami pedig az egyetemen belül adott egyfajta rangot. Csizmadia Ernő egyébként fordítva akarta: ő már akkor azt szorgalmazta, hogy adjam be az egyetemi tanári pályázatomat, amikor hazajöttem Ausztriából. Én ezt nem akartam, tudtam, hogy hamarosan meglesz a nagydoktori, így ezzel elejét vehettem a pletykáknak, illetve a rosszindulatnak, hogy miért neveznek engem ki 40-41 évesen egyetemi tanárnak.

Továbbra is sokat utaztam, a külföldi utazásokkal kapcsolatban azonban egy további probléma is felmerült. Többször vissza akartam menni az USA-ba konferenciákra, szakmai utakra, de ez rendkívül bonyolult volt, ugyanis oda külön engedély kellett, amit a Belügyminisztérium fedőszerve, az ún. Országos Ösztöndíj Tanács adott meg. Akkoriban az egyetemen a „Nemzetközi Osztály” őrizte mindenki szolgálati útlevelét, és amíg nem volt engedély, nem adták azt oda. Az Ösztöndíj Tanács ugyanakkor nagyon lassan és bürokratikusán működött, és többször előfordult, hogy mire megadták az engedélyt, lejárt a határidő és az egész utazás okafogyottá vált. Mikor már ezt egy párszor eljátszották velem, egyik alkalommal nagyon feldühödtem és bementem a minisztériumba. El akartak küldeni, mondták, hogy várjak türelemmel, de akkor eldöntöttem, hogy lesz, ami lesz, addig nem megyek onnan el, amíg ezt meg nem oldom. Végül nagy nehezen bejutottam ahhoz a hölgyhöz, aki az engedélyekért volt felelős és azt mondtam neki: „Eltársnő, én innen csak akkor megyek el, ha megadja nekem most azonnal az engedélyt, vagy pedig írásba adja és megindokolja, hogy miért nem kapom ezt meg. Én jó vagyok a Közgáz dékánjának, párttag is vagyok, családotól hazajöttem Ausztriából, akkor mi a probléma?” Tíz perc múlva az engedéllyel a kezemben jöttem el és aztán ezzel soha többet nem volt gondom – ez a történet egyébként nagyon jellemző volt arra az időszakra. Ekkor jutottam ki különben életem első IAAE (Nemzetközi Agrárközgazdasági Társaság) kongresszusára 1979-ben Banff-be (Kanada).

Mindeközben a sors fintora, hogy Csizmadia Ernő, aki engem visszahozott az egyetemre, viszonylag fiatalon, 1984 novemberében meghalt. Neki még egy éve lett volna a rektorságból. Az akkori döntés alapján Szuhay Miklóst bízták meg erre az időszakra a rektorsággal, azonban megkezdődött a találgatás és a helyezkedés, hogy ki legyen az utódja. Azt tudni kell, hogy ekkorra a szocializmus is sokat puhult az országban. Németh Miklós már a pártközpontban dolgozott és korábbi kollégaként nagyon jól ismerte az egyetemet. Kialakult az egyetemen belül is egy olyan igény, hogy a rektort ne külső nyomásra nevezzék ki, hanem válasszák. Mivel

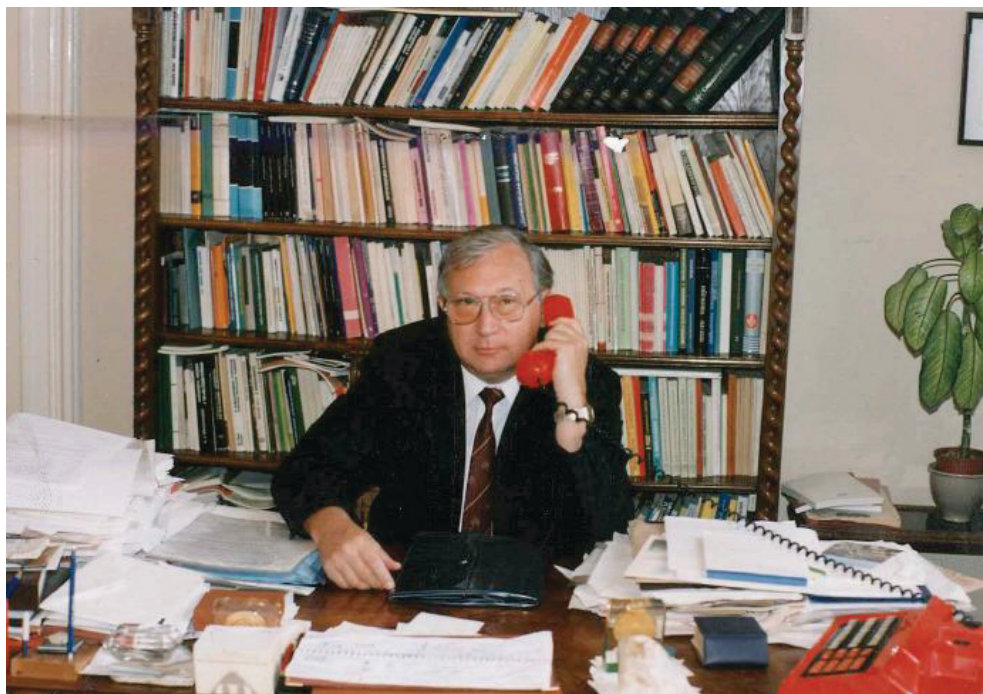
a korábban esélyes jelöltek egy része már meghalt, mások meg nyugdíjba mentek, ráadásul az Ipari Karon végzett tevékenységem sokak számára szimpatikus volt, úgy alakult, hogy hamarosan én lettem az egyik nagy esélyes erre a pozícióra. Az ugyanakkor fontos volt, hogy nemcsak az egyetemen belül, hanem politikai oldalról is megvolt a támogatottság, mivel akkor a Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztályának vezetője Török Imre volt, aki engem korábbról is jól ismert, többek között, mert évfolyamtársak voltunk az egyetemen, és támogatta a jelölésemet.

Nem volt ugyanakkor problémamentes az átmenet. Az egyik első küzdelmem a rektorhelyettesek személyéhez kapcsolódott. Mivel kiváló viszonyom volt a korábbi helyettesemmel, Kupcsik Józseffel, mindenképpen őt szerettem volna általános rektorhelyettesnek, de őt a pártszervezet nem támogatta, mert nem volt párttag. Azt mondtam, hogy vagy ő lesz, vagy én sem leszek rektor. Ez bejött, megválasztották. Zalai Ernő is nagyon jó választásnak bizonyult, ő lett a tudományos rektorhelyettes, Dobrovits Iván pedig a rekonstrukcióért felelt.

Az akkori viszonyokat egyébként jól tükrözi az alábbi történet. Volt akkoriban az egyetemen egy tanszékvezető, aki éppen a megválasztásom idején párttitkár is volt. A párttitkárok szerepe kulcsfontosságú volt, hiszen minden fontosabb döntést a pártbizottságnak jóvá kellett hagynia. Szabó Kálmán például 1973-ban azért mondott le a rektorságról, mert nem tudott együtt dolgozni az akkori párttitkárral. Visszatérve tehát nem volt mindegy, ki volt a párttitkár. Szerencsémre ugyanakkor, 1987-ben volt egy pártkongresszus, ami miatt újra kellett választani a különböző pártszerveket. Ekkor Kupcsik Józseffel, akivel töretlenül baráti volt a viszony, úgy gondoltuk, hogy fontos, hogy velünk együttműködni képes párttitkár legyen az egyetemen. A párt ugyan hivatalosan továbbra is a régi párttitkárt támogatta, de mi el tudtunk képzelnéi kedvezőbb megoldást is. Az egyetemen korábban Szarvas László volt a párttitkár, aki nagyon rendes ember volt. Mivel akkoriban már az állami vezetőkkel egyeztetni kellett a párttitkár jelölés folyamatáról, lehetőség volt a beavatkozásra. Velem „véletlenül” senki nem egyezettett, ezért felhívtam a budapesti párttitkárt és mondtam neki, hogy itt valami félreértés lesz, mert velem senki nem beszélt ebben az ügyben és úgy tűnik, hogy kettős jelölést szeretne az egyetemen a pártszervezet. Innentől minden simán ment már, mivel hivatalosan is felkerült a jelöltlistára Szarvas László is. Végül őt választották meg és így ez a probléma is megoldódott.

A fentiekhez kapcsolódóan további problémákat jelentett az ún. marxista tanszékek ellenállása. Ilyenek voltak a Politikai Gazdaságtan, a Filozófia, a Tudományos Szocializmus és a Szociológia. Ezek rendkívüli mértékben ellenezték a nyugati, piaci alapú közgazdaságtani ismeretek bevezetésének. Egészen odáig fajult az ellenállásuk, hogy bementek a Művelődési Minisztériumba és azt állították, hogy antimarxisták kezébe került az egyetem vezetése és ez ellen

sürgősen tenni kell valamit, többek között engem is le kell váltani. Ebben egy érdekes momentum volt az, hogy akkoriban a Szociológia Tanszék vezetője volt Andorka Rudolf, aki később rektor is lett. Rudi, ahogyan mi hívtuk, a Minisztériumból egyenesen hozzám jött és elmondta, hogy milyen támadás készül ellenem és az egész reform ellen. Elmondta azt is, hogy Szabó Kálmán, a Politikai Gazdaságtan Tanszék vezetője, az egyetem korábbi rektora irányította az ellenállást, ha szabad így fogalmaznom, és nagyon nem tetszik neki, amit mi reformerek csinálunk. A következő héten aztán összefutottam vele a folyosón és szembesítettem az egészszel. Ő azzal védekezett, hogy már mennyire belefáradt mindenbe, nem is szívesen csinálja ezt, legszívesebben már le is mondana. Kaptam az alkalmon és rögtön felajánlottam neki, hogy adja be a lemondását, amit még a héten meg is tett. Az ő utódja lett aztán Szabó Katalin, akivel kiváló volt a kapcsolatom.



Rektori irányítás

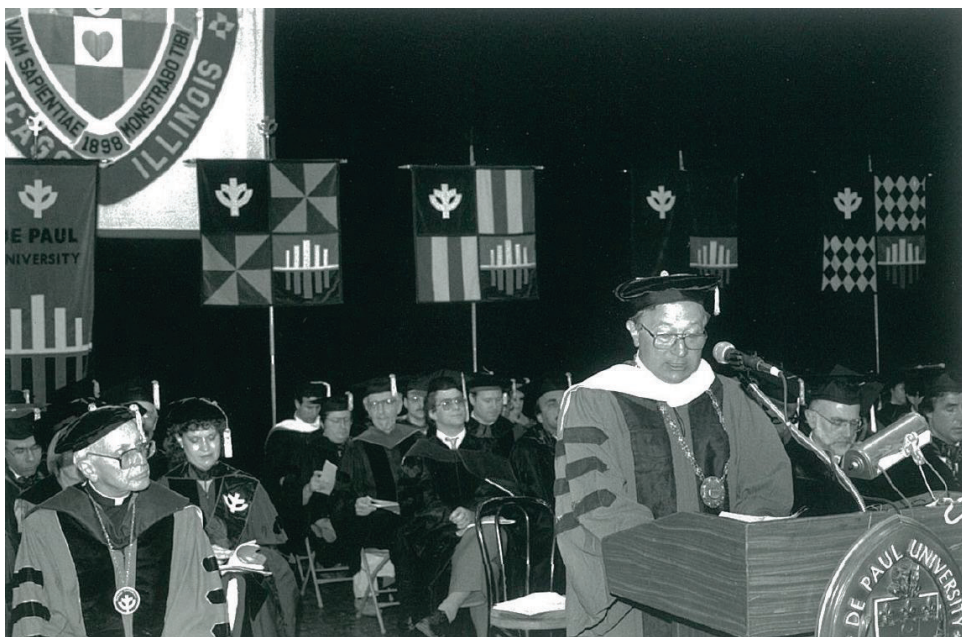
Miután ezeket a kezdeti akadályokat sikerrel vettük, elkezdhattük a reformokat. Ezek a reformok, úgy gondolom, máig meghatározták az egyetem életét. Amikor átvettem a rektorságot 1985-ben, az egyetem tulajdonképpen

romokban hevert. Ez egyfelől azt jelentette, hogy katasztrofálisak voltak az infrastrukturális adottságok, omladoztak a falak, az egyik épületben még a mennyezet is leomlott, így aztán az első lépés ennek rendbetétele volt. Akkoriban lett ilyen szerkezettel átalakítva a főépület, az aula, az előadók, ahogy manapság is van. Valójában az egyetem fizikai rekonstrukciója már Berend T. Iván rektorsága alatt napirendre került, a tényleges felújítás azonban évekig elhúzódott és a felújítások zöme az én rektorságom alatt történt. Sok időt elvett egyébként ennek a rekonstrukciónak a menedzselése. Sok vita volt arról, hogy hol legyenek az irodák, tanszékek, rengetegen lobbiztak, hogy ki hol szeretne hány irodát.

Másfelől a reform az egyetemi szervezetet újította meg. Ez meglehetősen demokratikus módon történt, és talán ez volt a sikerének a kulcsa is. Létrehoztunk egy úgynevezett Képzéskorszerűsítési Csúcsbizottságot a fiatal, aktív, vezetésre képes oktatókból, és ennek keretében alakítottuk át a struktúrát. Ezt a bizottságot Zalai Ernő vezette. Emlékszem, olyan mértékű volt a szervezeti átalakítás, hogy Dobrovits Iván többször kérdezte tőlünk: „Nem lesz ebből baj, elvtársak?” Hát nem lett. 1985 őszén elvonultunk Visegrádra. Ott kezdődött a reform érdemi kialakítása arról, hogyan nézzen ki az egyetem új szervezeti struktúrája. Ez a munka legalább egy évig tartott. A bizottság munkanyagait széles körben megvitatta az egyetemi közvélemény. Nagyon fontosnak tartottuk, hogy az átalakítás egyfajta alulról jövő, belső igényként jelentkezzen és ne felsővezetői utasítások halmazaként. A közös gondolkodásban tanárok, diákok, külsős szakemberek, sőt, még külföldi oktatók is részt vettek.

Közben szerencsére egy nagyon erős támogatót is sikerült szerezni a reformhoz. Akkoriban sokat nyilatkoztam, hogy milyen nagy átalakításokat tervezünk az egyetemen. Egy szép napon felhívtak a Soros Alapítványtól, hogy Soros György szeretne velem beszélni és eljönni az egyetemre. El is jött, elmondtam neki is, mit és hogyan akarunk csinálni, hogy teljesen át szeretnénk alakítani az egyetemet a nyugati gondolkodásnak és gyakorlatnak megfelelően. Ez nagyon tetszett neki és azt mondta, tekintsem úgy, hogy van ehhez az átalakításhoz 1 millió dollárom. Nem akartam hinni a fülemnek. Ez ma is óriási pénz, de akkor felfoghatatlanul sok volt. Mivel nekem ma is meggyőződés, és akkor is az volt, hogy aki be akar kapcsolódni a nemzetközi szakmai életbe, annak legalább egy évet el kell töltenie egy nyugati egyetemen, ahogyan én is tettem korábban, ezért ebből a pénzből meghirdettünk egy átképzési programot, aminek keretében minden fiatal, ambiciózus kolléga pályázhatott arra, hogy egy évre az Amerikai Egyesült Államokba vagy valamelyik nyugat-európai országba menjen egy egyetemre. Ahhoz, hogy ez hatékonyan működjön, először kiutaztam és körbejártam az USA és Európa vezető egyetemeit, megállapodtam az ottani vezetőkkel, hogy fogadják oktatóinkat. Ez nekik semmibe nem került, maximum annyiba, hogy egy asztalt adtak és hozzáférést az egyetemi hálózatokhoz. A kinti kapcsolatokat, a hallgatók

fogadását Richard Farkas professzor szervezte a chicagói DePaul Egyetemen, ők kapták meg Soros György pénzét is, aki továbbutalta az egyes kollégáknak az USA-n belül és Európában, így mindenki biztos lehetett benne, hogy átláthatóan használjuk fel a támogatást. 1987-ben aztán a közös munka elismeréseként a DePaul Egyetem díszdoktorává is választottak.



Díszdoktori átadó a DePaul Egyetemen

Az egyetemen belüli bizottságnak egyébként, amelyik eldöntötte, hogy egyáltalán kik mehetnek ki, Chikán Attila volt a vezetője. Őt jól ismertem, hiszen együtt voltunk kint Kaliforniában a Ford Alapítvány ösztöndíjával még 1971-ben. A bizottság felállítását maga Soros György kérte, akinek egyetlen feltétele volt az 1 millió dollár mellé: ne a Belügyminisztérium, vagy annak fedőszerve, az Országos Ösztöndíj Tanács döntse el, ki mehet ki, hanem mi. Ezt nem volt könnyű elintézni, de szerencsére olyan politikai támogatóink voltak, ahogyan a rektorválasztási történetből is kiderült, mint Németh Miklós és Török Imre, akik ezt engedték nekünk.

A programban részt vevő oktatóinktól konkrét munkatervet kértünk, és mindenkitől azt kértük, aki kiment, hogy jelöljön meg egy tantárgyat vagy tantárgycsoportot az újonnan formálódó tantervből. Ezeket a tárgyakat kellett az ösztöndíjasnak felvennie és tanulnia. Hazajövetel után konkrét javaslatot vártunk,

hogy a kinti tapasztalatok alapján itthon milyen tárgyat csináljunk, hogyan fejlesszük a régi tantárgyakat. Ezzel két legyet ütöttünk egy csapásra, hiszen egyrészt a személyi állományt javítottuk, másrészt a képzéseinket megreformáltuk. Ez a program egészében nagyon sikeresnek bizonyult, az egyetem későbbi vezetői aztán jelentős részben azokból kerültek ki, akik részt vettek ebben a programban. Nagyjából negyven kolléga volt érintett, Dobák Miklós, Balaton Károly, Koppányi Mihály, Kerekes Sándor, hogy néhányat említsek közülük.

Egy alapvető reform zajlott tehát le, amellyel az egyetem Kelet-Közép-Európa egyik legszínvonalasabb oktatási intézménye lett. Még regionális szinten is élen jártunk a fenti gondolatokkal és fejlesztési tervekkel. A reform legfontosabb jellemzői az alábbiak voltak:

- ◆ a képzési rendszer átalakítása, többlépcsős képzés bevezetése;
- ◆ szakítás az ágazati gazdaságtan szemléletű oktatással;
- ◆ alapvető tantárgyi reform, nyugati tantárgyak átvétele és oktatása;
- ◆ a gazdaságtudományokhoz kapcsolódó társadalomtudományi keret erősítése;
- ◆ hallgatói választási lehetőségek bővítése, elmozdulás a kreditrendszer irányába;
- ◆ a folyamatos tanulásra ösztönző elemek és számonkérés beépítése és erősítése;
- ◆ a gazdasági főiskolákkal való kapcsolatok újrendezése;
- ◆ az egyetemi szervezet alapvető átalakítása a fentieknek megfelelően.

A legnagyobb változás tehát az volt, hogy a marxi felfogáson nyugvó képzést új alapokra helyeztük, ezek a modern közgazdaságtan, a mikro- és makroökonómia, valamint az összehasonlító gazdaságtan voltak. További fontos változás volt az ún. business ismeretek oktatása, az egyetem ezzel egyfajta „üzleti iskolává” vált. A merev, porosz (majd orosz) oktatási rendszert felváltotta tehát egy rugalmasan működő angolszász rendszer. Kétszintűvé vált az oktatás, az alapozó ismereteket egy további elmélyülést és szakosodást nyújtó felsőszintű képzés követte. Ezekkel a változásokkal, ma már mondhatjuk, egyetemünk megelőzte korát és úttörőnek számított nemcsak Magyarországon, hanem a régióban is.



Rengeteg aláírni valóm volt...

Amit még fontosnak tartok itt elmondani, hogy vezetői éveim alatt alapelvem volt, hogy nem hagyom abba a nemzetközi munkáimat sem, a nemzetközi karriert, ami az IIASA után kezdett beindulni. A rektorság mellett minden évben 1-2 hónapot külföldön voltam és dolgoztam vagy építettem/ápoltam a kapcsolatokat. Egyetemi vezetőként nemcsak a saját, hanem az intézményi kapcsolatokat is fontosnak tartottam. Mindig úgy gondoltam, fontos, hogy legyen sok külföldi hallgató, tanárcsere, hogy jobban be tudjunk kapcsolódni a nemzetközi áramlásba. Volt például olyan pillanat, hogy 200 amerikai hallgató is volt az egyetemen egy amerikai program keretében. Ráadásul mindig úgy gondoltam, hogy az egyetem kiváló fóruma lehet nagy előadásoknak, beszédeknek, egyeztetéseknek, hiszen független és semleges intézmény, amit mindig hangoztattam is.

Ez a felfogás és hozzáállás azt is jelentette, hogy nagyon jó viszonyba kerültem néhány ország nagykövetével, többek között az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság nagyköveteivel is. Ők bejártak az egyetemre és beszélgettek a saját diákjaikkal. Egyik ilyen alkalommal találkoztam a folyosón az amerikai nagykövettel, aki arról panaszkodott, hogy Magyarországra látogat George H. W. Bush amerikai elnök, de nem találnak olyan helyszínt, ami minden szempontból jó lenne az elnöki beszéd megtartásához, pedig már több helyszínt is bejártak. Ráadásul szeretnék az ellenzéket is meghívni. Felajánlottam, hogy hozzák ide őt az aulába, csak amolyan kedves gesztusként. Két hét múlva telefonált, alig hittem a fülemnek: „Az USA elnöke és a szervezők elfogadták a meghívást.” Hihetetlen érzés volt.



George H. W. Bush köszöntése

Így történt tehát, hogy George H. W. Bush a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem aulájában tartott beszédet. Az egésznek egyébként akciófilm hangulatú előkészületei voltak. Egy héttel előtte jött már egy csapat, elkezdték a felkészülést. Mesterlövészek a tetőn, parkoló teherautó sor a Duna felőli oldalon, hogy oda a másik oldalról ne lehessen átlógni. Kértek egy szobát, ahol az elnök felveheti a golyóálló mellényt, plusz hoztak beléptető kapukat is. Ezek ugyan nem működtek, de ijesztő hatásuk volt. Három órával az érkezés

előtt azért volt egy kis izgalom is. A fő szervezővel jártuk be a helyszínt, néztük a pódiumot és a következő beszélgetés zajlott le köztünk:

- ◆ „Te jó ég, te jó ég, a szőnyeg!
- ◆ Mi a baj a szőnyeggel?
- ◆ A színe! Barna színű a szőnyeg, az elnök még soha nem beszélt barna szőnyegen. Itt kék szőnyegnek kell lennie!
- ◆ Ugye most csak viccel?”

Hát nem viccelt, egy óra múlva már hozták is a kék szőnyeget. Jöttek kamerások, tűzszerészek, mesterlövészek, tényleg, mint az akciófilmben. Az elnökkel nem sokat tudtam beszélni sajnos, rendkívül feszített volt a tempó, a fogadáson utána tudtunk néhány szót váltani.



Történelmi pillanat: George H. W. Bush előadást tart az egyetemen

Az amerikai nagykövetséggel fennálló jó kapcsolataimnak gyakorlati jelentősége is volt. Egy későbbi beszélgetésen az amerikai nagykövet arról panaszkodott, hogy éppen Budapesten tartózkodik a McDonald's egyik igazgatója és nem talál partnert ahhoz, hogy az első budapesti üzletüket megnyissák. Mi ekkor dolgoztunk a Bábolnai Mezőgazdasági Kombinátban is Mátrai Zoltán vezérigazgató-helyettessel, így adódott egy lehetőség, hogy megkérdezzem,

érdekl-e őket a dolog. Természetesen a válasz pozitív volt és néhány hónap múlva meg is nyílt az első McDonald's Bábolnával közös üzlete Budapesten a Váci utca mellett.

A nagykövetekkel való jó viszonynak köszönhető néhány további nagyívű esemény is. Ilyen volt Lady Diana, Károly herceg, illetve Thatcher asszony érkezése is. Magyar hírességek is megfordultak az egyetemen, többek között Göncz Árpád első nyilvános szereplésére itt került sor.



Lady Diana és Károly walesi herceg az egyetemen



Göncz Árpád az egyetemen

Nagyon érdekes volt ez az időszak politikailag is. Többek között ekkor történt az is, hogy a Belügyminisztérium és annak III-as ügyosztályának (hírszerzés, kémelhárítás) tisztje, aki kifejezetten az egyetemmel foglalkozott, bejött hozzám egy nap, hogy Németh Zsolt nevű hallgatónkat röpiratok kihelyezésén kapták és azonnal rúgjuk ki az egyetemről, mint rendszerellenes személyt. Nekem akkor az ilyen jellegű ügyekről az volt a véleményem, hogy az egyetem hallgatóval szemben csak akkor lép fel, ha az egyetem szabályait megszegi. Az, hogy ő mit csinál az egyetemen kívül, legyen a saját ügye, illetve csak akkor lépünk, ha a bíróság elítéli. Behívtam Zsoltot, elbeszélgettem vele, de nem bántottuk és ő ezt később sem felejtette el. Hasonló vihart kavart egyébként a „láncídi csata” nevű 1986. március 15-i tüntetés is, ahol több tüntető diákot igazoltattak a rendőrök és elvették a személyi igazolványukat – köztük volt 11 közgázos egyetemi hallgató is. Ezeknek a hallgatóknak én adtam vissza a személyi igazolványukat, amit a BM összekötő szerzett meg.



Jeszenszky Géza dékánal, későbbi külügyminiszterrel az egyetemen

A politikai problémák aztán ezekben az években csúcsosodtak. Megalakult ugyanis a FIDESZ, az ELTE és a mi egyetemünk volt a két bázisa. Ezt a pártközpont nagyon rossz néven vette és behívták mindkét egyetem rektorát ahhoz a Radics Katalinhoz, aki KB osztályvezető volt és később Berend T. Iván felesége lett. Itt is azt mondtam, hogy ez nem a mi ügyünk. Erre a válaszra nem számítottak, azt gondolták, kizárjuk a hallgatókat. Nálunk egyébként a FIDESZ akkori talán legfontosabb embere hallgatóként Kósa Lajos volt, akivel megbeszéltük, hogy

nyugodtan tartsák továbbra is az egyetemen belül ezeket a rendezvényeket, de kint ne csináljanak balhét, ezt megértette.

Habár sosem voltam pártfunkcionárius vagy pártvezető, ezek az események azért mindenfelé ismertté váltak. Ennek az lett a következménye, hogy amikor 1988-ban sor került a rendkívüli pártkongresszusra, a budapesti küldöttértekezleten engem is beválasztottak küldöttnek. A sors iróniája, hogy közben Amerikában voltam. Amikor hazajöttem, ezt a fiamtól tudtam meg. Úgy voltam vele, hogy most már mindegy, rajta vagyok a listán, kedves gesztus, úgysem lesz ebből semmi. Hát lett, mert MSZMP KB tagnak is jelöltek. Na ez már sok volt nekem, le akartam mondani a jelölésről. Éppen mentem ezt megtenni, amikor összefutottam Berend T. Ivánnal, ő beszélt le róla. Azt mondta, rendkívül fontosnak tartja, hogy ilyen magamfajta józan és reform iránt elkötelezett emberek is legyenek a politika felső szintjein, egyfajta ellensúlyként. Így lettem KB tag, ami akkor a pártirányítás csúcsát jelentette, illetve így vittek engem be a szakmai sikereim a politikai életbe. Rektorként és akadémikusként választottak már be a rendszerbe, ez nekem nem hozott semmiféle „mesterséges előnyt”, noha sokan támadtak emiatt. A Magyar Fórum például pont a rektorság feladása körüli időszakban három cikket is lehozott rólam, a „csokornyakkendős reformkommunista” címmel. Ez nem esett jól. Összességében ezeket a politikai ügyeket/szerepeket mindig úgy kezeltem, hogy nagyon fontos szerepet töltöttünk be néhányan abban, hogy ennyire békés volt az átmenet. Utólag persze könnyű ujjal mutogatni, vádolni, de azért abban az időben ezek a helyzetek elég rázósak voltak.

Az MSZMP KB tagsággal összefüggésben talán a legfontosabb tevékenységem annak a bizottságnak a vezetése volt, amelyet egy új pártprogram kidolgozására hoztak létre. Ennek a munkának az irányítója Pozsgay Imre volt, aki először jelentette ki a párt oldaláról, hogy 1956 nem ellenforradalom, hanem forradalom volt. Ő foglalkozott a program politikai részével, az én feladatomban pedig a gazdasági kérdésekkel foglalkozó munkacsoport vezetése volt. Ebben a munkacsoportban vezető, progresszív közgazdászok vettek részt, például Bod Péter Ákos. Ez a program már a rendszerváltás utáni időszak teendőit igyekezett összefoglalni. Részt vettem egyébként az ún. Kék Szalag Bizottságban is, amelyik a párttól független vezető értelmiségiek csoportja volt, célja az volt, hogy a piaccgazdaságra történő átmenet legfontosabb lépéseit megfogalmazza.

Mindeközben a saját szakmai kapcsolataim jól alakultak. 1980-ban, röviddel az IIASA-ból való hazajövetel után az első komolyabb nemzetközi munkámat kaptam meg. A FAO „A világ mezőgazdasága 2000-ben” címmel egy tanulmányköteten dolgozott akkoriban és engem kértek fel, hogy írjam meg ebben a szovjet/kelet-európai részt. Ez jól sikerült és ennek alapján a következő években a FAO-nál 6-7 nagyobb munkát is kaptam, voltam például Irakban, Szíriában, Etiópiában is. A

FAO munkák között a legnagyobb jelentőségű a vietnámi megbízás volt. Egyik irányítója voltam annak a csapatnak, ami három éven keresztül javaslatokat dolgozott ki a vietnámi mezőgazdaság fejlesztésére, mindenekelőtt a földek privatizálására. Ez egy nagyon sikeres munka volt, mivel olyan javaslatokat tettünk, amelyek megfeleltek a helyi körülményeknek. Észak-Vietnámban egy új földosztásra került sor, míg délen gyakorlatilag a régi tulajdonosok kapták vissza a földjeiket bizonyos korlátokkal. Ezt a javaslatot Vietnám elfogadta és a bevezetés után a második évben már több millió tonna rizsfelesleget is termelt az ország.



A Kínai Nagy Falnál

A FAO zászlója alatt a fejlődő országokban végzett munkám nagyon érdekes volt és sok színes történet kötődik hozzá. Például Irakban olyan időszakban voltam, amikor zajlott az iraki-iráni háború, rendszeresen voltak a rakétatámadások és az egész nemzetközi kolónia nagyon sajátos életet élt. Bagdadban kaptam egy házat a város egyik külső kerületében, ahonnan gépkocsival mentem az irodámba, ami az akkor még Bagdadban székelő nyugat-ázsiai ENSZ központban volt. Az egyik első nap kimentem az erkélyre és magyar hangokat hallottam. Kiderült, hogy az utca másik oldalán lévő házban egy magyar család lakott, a férj a Transelektro helyi igazgatója volt. Jó kapcsolat alakult ki

közöttünk, én szereztem nekik kurrens élelmiszereket diplomata kártyámmal, amiket aztán ők főztek meg nekem is.

Ekkoriban történt az is, hogy Magyarország Világbank tag is lett 1982-től, így ők is megjelentek és különösen érdeklődtek a térség agrárgazdasági helyzete, problémái iránt. Magyarországon nem túl sok ember volt, aki tudott velük szakmai kérdésekről magas szinten angolul kommunikálni, így már a kezdetektől fogva egyfajta stabil partnerük voltam.

Ebben az időszakban fontos esemény volt az Európai Agrárközgazdasági Társaság kongresszusának megrendezése is Balatonszéplakon 1987-ben. Ez egy óriási esemény volt, azelőtt és azóta sem volt Magyarországon ilyen nagy számban nemzetközi agrárközgazdász egy tudományos konferencián. A kongresszus megszervezése akkor kicsit üzenet is volt a nyugati kollégák felé, hogy a keleti ügyek egyre inkább előtérbe kerültek a szakmán belül, amihez nagymértékben hozzájárult a rendszer puhulása is. Én már az Európai Agrárközgazdasági Társaság (EAAE) megalakulása óta (1975) jártam a háromévente megrendezett kongresszusokra, és nagy megtiszteltetés volt, hogy megszervezhettük ezt az eseményt. A szervezésben nagy segítségemre volt Forgács Csaba és Sebestyén Marika, akik a tanszék és a Magyar Agrártudományi Egyesület részéről segítettek sokat. Az Agrárgazdasági Kutatóintézetnek és a gödöllői Agrártudományi Egyetemnek is hálás vagyok, mivel ők szervezték a szokásos szakmai kirándulásokat. Sosem felejttem el, mekkora kő esett le a szívemről, amikor az utolsó busz is elindult Balatonszéplakról a szakmai kirándulásra. 600 ember igényeit kiszolgálni, a programot színvonalasan megszervezni óriási feladat és felelősség is volt. Csak a miénk volt például az egész SZOT-üdülő „wellness” részleggel, illetve a Balatonban is sokan fürödtek, jó idő volt.



A kongresszus megnyitása Balatonszéplakon

Mindenesetre nagyon jól sikerült és nekem személyesen is sokat jelentett ez az esemény. A karrierem szempontjából egy további fontos dolog is történt itt. Ekkoriban az EAAE felsővezetése éppen válságban volt, a fiatalok meg akarták puccsolni az olasz elnökjelöltet. Ekkor jelentek meg nálam, hogy vállaljam el az elnökséget, mint ismert fiatal kutató, ráadásul az esemény fő szervezője, illetve mint 1981-1984 között a társaság irányító testületének a tagja, 1984-1987 között pedig alelnöke. Ezen nagyon meglepődtem, már csak azért is, mert volt egy háttérmegállapodás már a kezdetektől az EAAE-n belül, amiről tudtam: az elnök mindig nyugat-európai legyen. Történt tehát, hogy a társaság akkori főtitkára, a Genti Egyetem (Ghent University) professzora, Laurent Martens odajött hozzám Balatonszéplakon és szakmai érdekekre hivatkozva azt kérte, ne vállaljam el ezt a jelölést, de kompenzációként mit szólnék hozzá, ha támogatnának abban, hogy a Nemzetközi Agrárközgazdasági Társaság (IAAE) elnökének jelölnének. A társaság nyugat-európai vezetői tartották a szavukat, miután nem vállaltam el az európai társaság elnöki pozícióját, engem javasoltak az IAAE elnöki posztjára. A választásra következő évben a Buenos Aires-i kongresszuson került sor, itt európai jelöltként indultam az elnöki posztért. A másik jelölt éppen a korábbi argentin

mezőgazdasági miniszter volt. Meglepetésemre a szavazásban jelentős többséggel nyertem, hiszen az európaiak tartották a szavukat, de engem támogattak a fejlődő országok jelöltjei és részben az USA-beli képviselők is. Így lettem én az IAAE máig első és utolsó Kelet-Közép-Európából érkező elnöke 48 évesen.



A Buenos Aires-i konferencián, 1988



Szintén Buenos Aires-ben, Sipos Aladárral, Forgács Csabával és nejeikkel

A tényleges elnökség időtartama 1991-1994 között volt, előtte három évig megválasztott elnök (President-Elect), utána három évig pedig leköszönő elnök (Immediate Past President) voltam. A tényleges elnökség ideje alatt a legfontosabb feladatomban az 1994-es Harare-i (Zimbabwe) kongresszus megszervezése volt, ami a társaság történetében a második afrikai kongresszus volt. Nagyon jól sikerült minden, 700 résztvevő volt nagyjából, még Mugabe elnök is megjelent, ő nyitotta meg az eseményt. Nagyon érdekes része volt ez az időszak az életemnek, sok konferencián részt vettem, mindig próbáltam a régiós érdekeket is érvényesíteni. Az elnökségem alatt rengeteg helyen jártam, ekkoriban szerveződtek meg a különböző regionális agrárközgazdasági társaságok (a latin-amerikai és az ázsiai társaság kialakulásában nekem is volt szerepem). A nemzetközi agrárközgazdasági kapcsolatok segítették a magyar külkapcsolatok alakulását is, közreműködtek a magyar-dél-koreai és a magyar-dél-afrikai kapcsolatok létrehozásában. E tekintetben fontos esemény volt a Namíbiában szervezett szeminárium is, ahol a fekete-afrikai és a fehér dél-afrikai agrárközgazdászok először ültek le egy asztalhoz.



A zimbabwei kongresszus megnyitása



Az IAAE korábbi elnökeivel

Ez az időszak egy másik ügy kapcsán is fontos volt számomra, ekkor (1988) választottak meg ugyanis az MTA levelező tagjává, amiben rengeteget segített és sokat támogatott korábban Csizmadia Ernő és Berend T. Iván, az egyetem korábbi rektora és akkor már a Magyar Tudományos Akadémia elnöke.

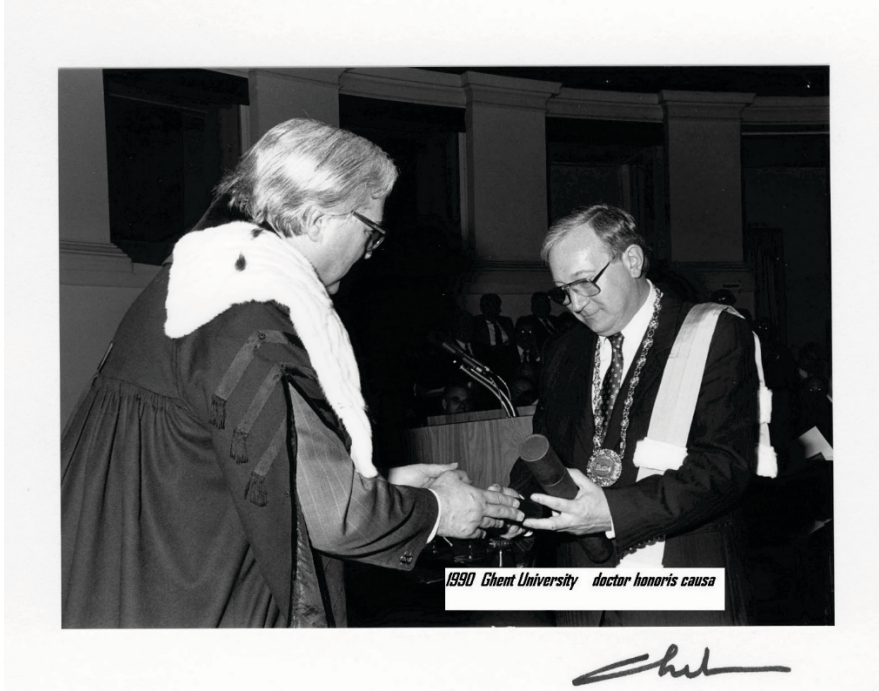
Az 1990-es években ugyanakkor lezajlott Magyarországon minden szempontból a rendszerváltás, ami az egyetemet is elérte. Az első aggasztó jelek már 1990 őszén jelentkeztek, amikor Hegedűs Miklós elkezdett a Magyar Fórumba cikkeket írni az egyetemről és ebben nagyon keményen engem is megtámadott. Kritikájának egyik sarkalatos pontja az egyetem nevének megváltoztatása volt, a rendszerváltással összhangban akartuk ugyanis Marx Károly Közgazdasági Egyetemről átnevezni az intézményt és a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (BKE) elnevezést javasoltuk. Hegedűs Miklós Széchenyi Egyetemet szeretett volna látni és engem hibáztatott azért, hogy ezt nem engedtem, de ekkor már működött egy egyetem Széchenyi István névvel Győrben.

Közben az egyetemen belülről is értek támadások. Létrejött egy csoport, majd egy bizottság Chikán Attila vezetésével, akik a reformok továbbvitelét szerették volna irányítani, részben más elképzelésekkel, mint ahogyan azt én gondoltam. Kritikus pont volt például az ún. kétszintes képzés ügye. Ez tulajdonképpen a bolognai képzési rendszer előfutára volt, arról szövegezt, hogy a közgazdász alapképzés két év után kettéválik: a jobb hallgatók, illetve akik akarnak, továbbtanulnak és specializálódnak, majd ötéves képzés keretében kapnak végül egy diplomát (tehát 2+3 évet töltenek az egyetemen), míg a másik csoport +1 évet tanul és egy praktikus képzés keretében főiskolai diplomát kap. Ez nagyon nem tetszett például ennek az „új reformer” társaságnak, azt mondták, lezüllesztjük a 3 éves opcióval a képzést.

Volt tehát több elégedetlen kolléga, akiknek nem tetszettek az általam vezetett reformok és máshogyan képzelték el az egyetem jövőjét. Úgy érezték, a rendszerváltás kiváló pillanat, hogy átvegyék az egyetem vezetését. Az volt az elképzelésük, mivel egyébként jó vezetőnek tartottak, hogy irányítsam továbbra is én az egyetemet, de csináljam azt, amit ők mondanak. Zalai Ernőt és Kupcsik Józsefet ugyanakkor mindenképpen el akarták mozdítani. Leültem közvetlen munkatársaimmal és megbeszéltük, hogy ebbe nem megyünk bele, mivel a reform lényegi elemei már akkor elindultak a szervezeti átalakulástól kezdve a karokig, tantárgystruktúráig, és annak semmi értelmét nem láttunk, hogy újabb változtatásokat eszközöljünk egy éppen átalakított rendszeren. Elmentem tehát Andorka Rudolffhoz és megbeszéltem vele, hogy legyen ő az új rektor. Vele nagyon jó személyes kapcsolatban voltam és tudtam, hogy ki fog állni azért, amit addig tettünk és egyfajta békés átmenetet fog jelenteni a rektorsága. 1991 elején volt egy küldöttértekezlet az átalakítási bizottság vezetésével, ahol én, nekik óriási meglepetésre, nyíltan lemondtam. Ekkor még 2 évem lett volna hátra, amit még az átalakítás csúcán a minisztérium ajánlott fel, hogy nyugodtan be tudjuk fejezni a

folyamatot. Tehát végül én a kétszer hároméves rektori ciklusom kitöltöttem, de a plusz két évet már nem. Ez sokakat meglepett, mivel az újabb átalakítás hívei arra számítottak, hogy a felsővezetésben mindenki megy, kivéve én. Ennek pont az ellenkezője történt, mindenki maradt, kivéve én (illetve Zalai Ernő). Még Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszternél is voltam, ők is nagyon szerették volna, ha maradok. Elmagyaráztam a helyzetet és végül békében váltunk el, illetve nagy megtiszteltetés volt, hogy 1991-ben a rektori szolgálataimért megkaptam a Magyar Köztársaság Csillagrendjét, amit Göncz Árpád köztársaság elnöktől vehettem át a tanévnyitón. Őszintén visszatekintve, és ez azért a fentiekből valószínűleg nem derül ki, kicsit megviselt ez az egész, akkor hagytam ott a rektorságot, amikor a legjobban tudtam csinálni és erőm teljében voltam. Szerintem sok minden volt még bennem, bennünk, amit véghez vihettünk volna. Egy ideig szomorú voltam, de aztán úgy voltam vele, 50 éves vagyok, még sok minden áll előttem. Habár nem tudtam, mi fog jönni, abban biztos voltam, hogy nem fogok unatkozni.

Nem is unatkoztam. A sors fintora, hogy amikor az évnyitón átadtam a rektori láncot és megkaptam a Csillagrendet, másnap felültem a repülőre és Washingtonban találtam magam.



A Genti Egyetem díszdoktoraként